

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЕКОНОМІЧНО РОЗВИНЕНИХ КРАЇН З ПИТАНЬ БАНКРУТСТВА

Бордюг В.М.

Київський національний університет будівництва і архітектури

Розглянуто статистику банкрутства в Україні, Німеччині, Франції та США, а також статистику окремих показників платоспроможності. Наведено характеристику законодавства та системи банкрутства обраних країн: охарактеризовано основні закони та кодекси з питань банкрутства, і державні органи з питань банкрутства. Визначено роль боржника та кредитора при розгляді справ з банкрутства в обраних країнах. Проведений порівняльний аналіз зведених характеристик з питань банкрутства.

Ключові слова: банкрутство, динаміка банкрутства, санація, боржник, кредитор.

Постановка проблеми. Наразі через нестабільне економічне та політичне становище збільшується кількість неплатоспроможних підприємств, у той же час недосконалість законодавства з питань банкрутства призводить до того, що все більше підприємств визнають банкрутами, практично не застосовуючи передбачену чинним законодавством процедуру санації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання банкрутства розглядаються досить довгий час не лише зарубіжними, але і вітчизняними вченими. Питання банкрутства в Україні досліджували такі вчені як О. Терещенко, І. Бланк, Л. Лігоненко, Б. Полякова та інші. Відомими зарубіжними вченими є Е. Альтман, У. Бівер, Г. Спрінгейт та інші. Питанням законодавства з питань банкрутства та дослідженням банкрутства в різних країнах займалися такі вітчизняні автори як Ю. Чорна, Л. Козак, Е. Горян, чиї напрацювання були використані при написанні даної статті.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Зважаючи на статистику ліквідації підприємств можна зробити висновок, що наразі законодавчо передбачена процедура санації підприємств в Україні не працює. Багато наукових робіт присвячено саме проблемі банкрутства та його причинам, але питання санації підприємств досі залишається відкритим.

Мета статті. Полягає в порівнянні законодавства українського та економічно розвинених країн з метою виявлення недоліків вітчизняного законодавства та в майбутньому перейняття досвіду зарубіжних країн для покращення ефективності законодавства України з питань банкрутства.

Виклад основного матеріалу. Останній щорічний рейтинг Світового банку «Doing Business 2018» [11] дозволяє виділити показники, які потребують уваги з метою вдосконалення чин-

ного законодавства з питань банкрутства (табл. 1). Найгіршим показником України є вирішення проблем неплатоспроможності – 149 місце з-поміж 190 країн. Даний показник показує результативність в вирішенні питань неплатоспроможності. Час, необхідний кредиторам для задоволення своїх вимог в середньому більший на 1-2 роки, ніж в економічно розвинених країнах. Індекс ефективності нормативно-правової бази – 7,5 з 16 можливих балів, що майже вдвічі нижче, ніж у розвинених, в наведених в таблиці країнах.

Аналіз порівняння даних рейтингових позицій свідчить про недосконалість вітчизняного законодавства в вирішенні питань банкрутства. Світова практика розвитку банкрутства існувала у двох напрямках – в британській та американській моделях. Британська модель передбачала, перш за все, повернення коштів кредиторам, а друга – санацію підприємства [10, с. 26]. Спочатку законодавство України про регулювання банкрутства зароджувалось згідно британської моделі та й досі розвивається згідно цієї моделі. Адаже передбачена, згідно американської моделі, санація є лише в Законі, але на практиці майже не застосовується. Згідно Закону [1] санація – це система заходів щодо відновлення платоспроможності боржника до відкриття провадження у справі про банкрутство.

За даними щорічного звіту «Global Bankruptcy Report 2017» [12] Україна, Німеччина та Франція скоротили рівень банкрутств підприємств, в той час як у США кількість збанкрутілих підприємств зросла на 2,9%.

Україна. Згідно даних ресурсу «Державна влада України» [3] в 2017 році відбулося 1691 провадження в справах про відновлення платоспроможності боржників або визнання їх банкрутами, що знаходились на розгляді у місцевих господарських судах. Розгляд проваджень з питань

Таблиця 1

Порівняння рейтингових позицій легкості ведення бізнесу України з деякими країнами світу 2018

Показники	Україна	Німеччина	Франція	США
Індекс легкості ведення бізнесу	76	20	31	6
Вирішення проблем неплатоспроможності	149	4	28	3
Коефіцієнт повернення коштів (центів за долар)	8,9	80,6	73,5	82,1
Час, необхідний кредиторам для задоволення своїх вимог (років)	2,9	1,2	1,9	1
Індекс ефективності нормативно-правової бази (0-16)	7,5	15	11	15

Джерело: [11]

банкрутства відбувається згідно чинного Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [1]. Із 1691 проваджень визнали банкрутом 1242 підприємства, тобто 73% підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Статистика кількості справ про відновлення платоспроможності підприємств

Показники	2015	2016	2017
Кількість проваджень	2406	2101	1691
з них визнання банкрутом	1799	1385	1242
Частка визнання банкрутом, %	75	66	73

Джерело: [3]

Проведений аналіз дозволив зробити висновок, що кількість проваджень з питань банкрутства з роками скоротилася, хоча відсоток ліквідації підприємств залишився досить високим.

Перший закон, що стосувався регулювання питань банкрутства, це Закон України «Про банкрутство» був прийнятий 14 травня 1992 року. Закон зовсім не містив в собі поняття санації підприємства. Його головною метою було будь-якими шляхами погасити борги перед кредиторами, навіть зі шкодою для діяльності підприємства. 30 червня 1999 р. була прийнята нова редакція Закону, яка на відміну від попередньої редакції, була спрямована на відновлення платоспроможності підприємства та збереження підприємства від ліквідації.

На сьогоднішній день в Україні існує низка законів та кодексів, що регулюють систему банкрутства. До них належать такі закони, як: Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», Закон України «Про виконавче провадження», Закон України «Про нотаріат», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень». Питання банкрутства розглядаються також у кодексах: Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України. Верховною Радою України 18 жовтня 2018 р. був ухвалений Кодекс України з процедур банкрутства [4], який повинен допомогти підприємствам ефективніше застосовувати процедуру санації. Таким чином Україна також почала застосовувати не лише британську модель розвитку банкрутства, а і американську, що свідчить про позитивні зміни в розвитку інституту банкрутства. Питання платоспроможності, с своєю чергу, регулюються Наказом Міністерства фінансів України від 14.07.2016 № 616 [8].

Даний Наказ [8] встановлює єдині методичні засади проведення Міністерством фінансів України оцінки фінансового стану. Згідно з методичними засадами, присвоюється клас залежно від значення інтегрального показника фінансового стану. Методичною основою визначення інтегрального показника фінансового стану є метод багатофакторного дискримінантного аналізу.

Базовий алгоритм багатофакторної дискримінантної функції для розрахунку інтегрального показника має такий вигляд [8]:

$$Z = a_1K_1 + a_2K_2 + a_3K_3 + a_5K_5 + a_nK_n - a_0; \quad (1)$$

де Z – інтегральний показник;

$K_1, K_2 \dots K_n$ – фінансові коефіцієнти, що визначаються на підставі даних фінансової звітності боржника – підприємства;

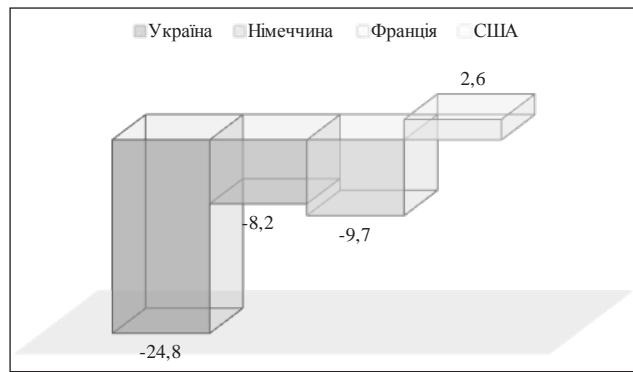

Рис. 1. Динаміка банкрутства підприємств в деяких країнах світу в 2017 р. (у %)

Джерело: [12]

$a_1, a_2 \dots a_n$ – параметри, що визначаються з урахуванням вагомості та розрядності фінансових коефіцієнтів;

a_0 – вільний член дискримінантної моделі.

Відповідно до розрахованого значення інтегрального показника позичальника відносять у певний клас імовірності дефолту. Положенням передбачено окрему модель визначення кредитоспроможності відповідно до розміру та виду економічної діяльності потенційного позичальника. До переліку коефіцієнтів, які необхідно розрахувати, входять показники, які всебічно характеризують фінансовий стан, зокрема показники ліквідності, фінансової стійкості, ділової активності та рентабельності [5, с. 292].

Згідно Закону [1] справи про банкрутство юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців розглядаються господарським судом. Звернутися до суду із заявою про порушення справи про банкрутство мають право як боржник, так і кредитор. Закон передбачає 4 судові процедури банкрутства: розпорядження майном боржника, мирову угоду, санацію (відновлення платоспроможності боржника), ліквідацію підприємства-банкрута [10, с. 25].

Головним державним органом з питань банкрутства є Міністерство юстиції України. Повноваження органу з питань банкрутства передбачені Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [1].

Німеччина. Основний закон Німеччини «Про неспроможність» з'явився в 1999 р. Згідно цього закону роль основного державного органу з питань банкрутства належить Федеральному міністерству юстиції. Заяву про порушення справи має право подати як кредитор, так і боржник, проте боржник повинен протягом 21 дня відновити свою платоспроможність або власноруч подати заяву до суду про порушення справи про банкрутство.

Законодавство Німеччини спрямоване на збереження бізнесу боржника і пропорційне задоволення вимог кредиторів. Визначальна роль у визначенні долі боржника належить кредиторам, які через півтора місяця після введення процедури банкрутства повинні прийняти рішення або про продаж майна, або про санацію. Санація неплатоспроможного підприємства може здійснюватися без зміни власника шляхом вкладання коштів у бізнес боржника та зі зміною власника через продаж бізнесу [7, с. 291]. Також при сана-

ції підприємства кредитори зазвичай відмовляються від своїх попередніх вимог і надають підприємству-боржнику нові кредити для того, щоб підвищити його платоспроможність.

Франція. Законодавство Франції з питань банкрутства ґрунтується на двох законах, що були прийняті у 1985 р. і чинні досі: Закон «Про відновлення підприємств і ліквідацію їх майна в судовому порядку»; Закон «Про конкурсне управління, ліквідаторів та експертів по визначенню стану підприємства». Законодавство спрямоване, насамперед, на збереження підприємства, воно більш націлене на захист боржника, аніж кредитора. Проте, в свою чергу, боржник в разі неспроможності повинен власноруч подати заяву до суду про порушення справи про банкрутство, якщо він не може відновити платоспроможність впродовж 15 днів.

Найкращою серед реорганізаційних процедур в процедурі банкрутства є задача підприємства в порядку з правом викупу на термін не більше двох років, а серед ліквідаційних – продаж підприємства як виробничої одиниці. Соціальний аспект проявляється і при визначенні пріоритету виплат: перевага надається видачі заробітної плати персоналу підприємства-боржника, а не виплатам іншим категоріям кредиторів [7, с. 291].

На відміну від інших країн, де існує окремий державний орган з питань банкрутства, Франція такого органу не має. Але за фактом питання банкрутства вирішує держава – вона приймає участь у процедурі через органи прокуратури, наділяючи прокурора великим колом повноважень у сфері конкурсних правовідносин. Всі питання вирішуються через звичайний суд. Прокурор у свою чергу має право подати справу про порушення банкрутства до суду, а також має виключне право подати запит про скасування плану реорганізації, про припинення діяльності боржника та відкриття ліквідаційної процедури [9, с. 58].

США. В США перші положення, що стосуються банкрутства, з'явилися ще в XVIII столітті. Так, у вересні 1787 р. Конституційні Збори США наділили Конгрес повноваженнями приймати законодавчі акти, які складуть єдину національну правову базу для вирішення спорів кредиторів з боржниками. Далі в 1898 р. вийшов Національний акт про банкрутство, ще пізніше в 1970 р. проводилась реформа законодавства про неспроможність після якої був прийнятий новий закон – Кодекс про банкрутство, який набув чинності в 1979 р. [6, с. 1-2].

Кодекс про банкрутство є головним законом в сфері банкрутства. Його основним завданням

є допомога боржнику в звільненні від частини боргів та збереженні підприємства від ліквідації. Сама процедура банкрутства, на відміну від української, частіше всього починається за ініціативою лише боржника. Згідно Кодексу до боржників можуть застосовуватись наступні заходи: реструктуризація боргів, погашення боргів, ліквідація; заходи, передбачені спеціальними нормативними актами, відносно страхових і банківських корпорацій, будівельних і кредитних установ, які є боржниками. Метою Кодексу є не ліквідація, а реабілітація, відновлення підприємства [7, с. 291].

Роль головного державного органу з питань банкрутства виконує Комісія по біржам і цінним паперам уряду США та спеціальний орган, що займається адміністративним управлінням справ про неспроможність – Виконавче бюро федеральних керуючих США, що входить до складу міністерства юстиції. Розглядом справ з питань банкрутства займаються спеціалізовані суди [6, с. 2].

Нижче наведена порівняльна таблиця зведених характеристик законодавства України та економічно розвинених країн (табл. 3).

Наведені характеристики показують, що для ефективності законодавства з питань банкрутства навіть може бути відсутній уповноважений державний орган з питань банкрутства, як у Франції або навпаки може бути присутній спеціальний орган, як у США. Проте головними залишаються саме закони та кодекси, які регулюють інститут банкрутства в країні. Вони повинні, насамперед, працювати на результат, та одночасно представляти інтереси не лише боржників, але й кредиторів. І звичайно законодавство має сприяти збереженню підприємств від ліквідації, покращуючи дієвість та ефективність процедури санації.

Висновки і пропозиції. За останні роки кількість банкрутств підприємств в Україні скоротилася, але досі залишається великий відсоток ліквідації підприємств, тому варто перейняти досвід зарубіжних країн в запобіганні визнання підприємства банкрутом. По-перше, варто скоротити тривалість процедури санації, яка наразі триває від 6 до 12 місяців. По-друге, варто приділити увагу списанню боргів або наданню інших кредитів для відновлення платоспроможності боржника, що активно практикують такі країни як США та Німеччина. По-третє, приділити основну увагу саме збереженню підприємства. Німеччина, Франція, США – усі ці країни насамперед переймаються проблемою запобігання ліквідації підприємства. Хоча в українському законодавстві і прописана процедура санації, але згідно статистики вона не працює.

Таблиця 3

Зведені характеристики законодавств різних країн з питань банкрутства

Порівняльні ознаки	Україна	Німеччина	Франція	США
Рік прийняття законодавства	1992	1985	1999	1979
Наявність державного органу з питань банкрутства	+	+	-	+
Наявність спеціального органу з питань банкрутства	-	-	-	+
Наявність законів	+	+	+	-
Наявність кодексів	+	-	-	+
Захист боржника	-	-	+	+
Захист кредитора	+	-	-	-
Наявність спеціалізованих судів	-	-	-	+

Джерело: розроблено автором за даними [1; 6; 7; 9]

Список літератури:

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (нова редакція) № 4212-VI від 22.12.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4212-17>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Офіційний веб-портал «Судова влада України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/>.
4. Проект Кодексу України з процедур банкрутства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63518.
5. Джеджула В.В., Цвик О.Г. (2016). Сучасні методичні підходи до оцінювання кредитоспроможності підприємства. Економіка та суспільство. Випуск № 7. С. 290-294.
6. Горян Е.В. Право неспроможності в Україні та США: порівняльно-правовий аналіз / Е.В. Горян, С.В. Корольчук // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – Т. 5, № 4. – С. 1-7.
7. Козак Л.С. Інститут банкрутства як невід'ємний елемент ринкової економіки / Л.С. Козак, О.В. Федорук // Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. – 2010. – Вип. 7. – С. 290-294.
8. Порядок проведення оцінки фінансового стану потенційного бенефіціара інвестиційного проекту, реалізація якого передбачається на умовах фінансової самокупності, а також визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій, обслуговування якої здійснюватиметься за рахунок коштів бенефіціара, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 14.07.2016 № 616.
9. Правове становище суб'єктів забезпечення конкурсного провадження: вітчизняний та зарубіжний досвід / Ю.В. Чорна // ScienceRise. – 2016. – № 1(1).
10. Шляхи вдосконалення механізму процедури банкрутства в Україні на основі міжнародного досвіду / А. Суббот // Віче. – 2014. – № 18. – С. 24-28.
11. Doing Business 2018: Country Tables [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf>.
12. Global Bankruptcy Report 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dnb.ru/media/entry/56/217433_Global_Bankruptcy_Report_2017_9-20-17.pdf.

Бордюг В.Н.

Киевский национальный университет строительства и архитектуры

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УКРАИНЫ И ЭКОНОМИЧЕСКИ РАЗВИТЫХ СТРАН ПО ВОПРОСАМ БАНКРУТСТВА**Аннотация**

Рассмотрено статистику банкротства в Украине, Германии, Франции и США, а также статистику отдельных показателей платежеспособности. Приведено характеристику законодательства и системы банкротства выбранных стран: охарактеризованы основные законы и кодексы по вопросам банкротства, и государственные органы по вопросам банкротства. Определено роль должника и кредитора при рассмотрении дел по банкротству в выбранных странах. Проведен сравнительный анализ сводных характеристик по вопросам банкротства.

Ключевые слова: банкротство, динамика банкротства, санация, должник, кредитор.

Bordyug V.N.

Kyiv National University of Construction and Architecture

COMPARATIVE LEGISLATION ANALYSIS OF UKRAINE AND ECONOMICALLY DEVELOPED COUNTRIES ON BANKRUPTCY**Summary**

The article considers Bankruptcy statistics in Ukraine, Germany, France and the USA, and statistics on some solvency indicators. It gives the description of the legislation and bankruptcy system of the selected countries: the main laws and codes, as well as state bodies on bankruptcy. The paper determines role of the debtor and creditor when considering bankruptcy cases in selected countries. It conducts comparative analysis of consolidated characteristics on bankruptcy.

Keywords: bankruptcy, dynamics of bankruptcy, sanitation, debtor, creditor.